

Terugblik op vier termijnen
(2001-2017)

2017

SBI-landgoed Zonheuvel te Doorn, 'Huis van het CSC'

© Jan-Willem van den Braak 2017

Oorspronkelijke titel: *Terugblik op vier termijnen (2001-2017)*

Drukwerk: Printstudio Den Haag

Voorwoord

Eind van deze maand treed ik na zestien jaar terug als bestuurslid van de Stichting Christelijk-Sociaal Congres, in de wandeling 'het CSC'. Mijn laatste bestuursfunctie voor VNO-NCW, waar ik veertig jaar geleden in dienst trad.

Hierbij mijn terugblik, om zo achteraf 'verantwoording af te leggen' aan VNO-NCW, als laatste bestuurslid dat vrijwel vanaf het begin betrokken was bij de stichting, omdat het een stukje toevoegt aan het geschiedverhaal van Piet Hazenbosch (dat begin 2016 afgesloten werd), maar vooral omdat ik het leuk vond om nog eens die zestien jaar de revue te laten passeren.

VNO-NCW heeft besloten om lid van het CSC te blijven, in de overtuiging dat noties van het christelijk-sociaal gedachtegoed relevant voor het bedrijfsleven zijn en blijven, zoals in de slotbeschouwing uiteengezet.

Jan-Willem van den Braak

Den Haag, 14 december 2017

Met Wim Kuiper en Jaap Jongejan in Rome op VKMO-bijeenkomst, november 2016

Inhoudsopgave

Preambule en artikelen 1-2 statuten CSC resp. artikel 2-2 statuten VNO-NCW

Wat vooraf ging (1999-2001)

Eerste termijn (2002-2005)

Tweede termijn (2005-2009)

Derde termijn (2009-2013)

Vierde termijn (2013-2017)

De driehoek CSC-SBI-SOCIRES

De toekomst van het CSC (I)

Het jubileumcongres (2016): de kracht van verbondenheid

De toekomst van het CSC (II)

Slot: is het christelijk-sociaal denken (nog) relevant voor het bedrijfsleven?

Bijlagen

1. *Drie in Een; over mijn ontmoetingen met spirituele leermeesters* (2013)
2. VNO-NCW/Global Compact NL, *Agenda 2030* (2017) (voorwoord)

Preambule en artikelen 1-2 statuten Stichting CSC (per 4 juli 2017)

Preambule

Het Christelijk-Sociaal Congres (CSC) is een netwerk en krachtbron van en voor organisaties en mensen die zich inzetten voor een goede samenleving (mede) vanuit een christelijke inspiratie. Het christelijk-sociaal denken komt voort uit de katholieke sociale leer en diverse protestants-christelijke bronnen, die beide zijn gebaseerd op de boodschap van het Evangelie.

Dit gedachtegoed wil het CSC verdiepen en verspreiden en het vormt de basis voor de uitwisseling tussen en toerusting van de leden. Het CSC staat in een traditie die in 1891 begonnen is. De sociale kwesties van toen verschillen sterk van die van nu en van die in de toekomst. Het belang van een christelijk-sociale beweging die eigentijdse oplossingen voor die kwesties formuleert op basis van een stevige en herkenbare visie blijft onverminderd groot.

Wij staan midden in de samenleving en hebben een open, op dialoog gerichte houding. Samen vormen wij een bezielde, maatschappelijk-geëngageerde beweging. Het landelijk netwerk CSC levert aan die beweging op tal van manieren een actieve bijdrage.

Artikel 1 (naam en zetel)

1. De stichting draagt de naam: STICHTING CHRISTELIJK-SOCIAAL CONGRES.
2. Zij heeft haar zetel in de gemeente Utrechtse Heuvelrug.
3. De stichting wordt gedragen door mensen, organisaties en koepels van organisaties die zich (mede) vanuit een christelijke inspiratie inzetten voor een goede samenleving, gedreven door waarden van het christelijk-sociaal denken.

Artikel 2 (doel)

1. De stichting vormt een netwerk en een krachtbron ten behoeve van de toerusting, verdieping en verspreiding van het christelijk-sociaal denken en handelen.
2. De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door:
 - a. Het organiseren van een periodiek congres en andere bijeenkomsten;
 - b. Het bieden van een platform voor informatie uitwisseling en onderlinge versterking voor aangesloten organisaties;
 - c. Het verzorgen van publicaties en uitingen in diverse media;
 - d. Het verrichten van alle andere handelingen die hiertoe bevorderlijk zijn.

Artikel 2 lid 2 statuten Vereniging VNO-NCW

Bezinning op basis van een rijke traditie op levensbeschouwelijk terrein maakt integraal onderdeel uit van de belangenbehartiging. Dit betreft mede bezinning over het vraagstuk van een rechtvaardige sociaal-economische ordening.

Wat vooraf ging (1999-2001)

In november 1999 werd ik directeur van de Stichting NCW, die bijna drie jaar daarvoor bij de fusie van VNO en NCW was opgezet als het bezinningscentrum van de nieuwe vereniging. Het was een deeltijdfunctie, kort daarna werd ik ook directeur Sociale Zaken als opvolger van Niek Jan van Kesteren (die op zijn beurt algemeen directeur was geworden).

In 2000 kreeg ik bezoek van ene Jos van Gennip, directeur en oprichter van het christelijk-sociale expertisecentrum SOCIRES, die van de Stichting CSC de opdracht had gekregen om het eerste jaarcongres inhoudelijk te onderbouwen met een doorwrochte nota. In dat kader kwam Jos ook bij mij zijn licht opsteken; er zouden sindsdien nog vele ontmoetingen volgen, bij de jaarlijkse Bilderbergconferenties van VNO-NCW en bij nog vele andere evenementen. En het wérd een doorwrochte nota van Jos met als titel 'Getto's en pleinen', een beeldende slagzin voor de problematiek van de multiculturele samenleving rond de eeuwwisseling – en dat nog vòòr Fortuyn. Het congres was een succes, het begin van een jaarlijkse reeks tot op de dag van vandaag.

NCW-bestuurder Cees Bakker was vanaf het begin bestuurslid (en penningmeester) van het CSC geweest maar kwam mij medio 2001 melden dat hij er als inmiddels gepensioneerde mee op wilde houden. Slechts vaag wist ik van het ontstaan van deze stichting in 1997, met Piet Hein Donner als voorzitter, die was voortgekomen uit het grote Christelijk Sociaal Congres van 1991. Maar al pratende met Cees, ontstond het idee dat ik hem zelf zou opvolgen, om daarmee de band tussen de Stichting NCW en het CSC verder te verstevigen.

Op 15 december 2001 schreef de secretaris van het CSC me in bij de Kamer van Koophandel als bestuurslid. Blijkbaar was mijn voordracht inmiddels formeel goedgekeurd door de Raad van Toezicht van het CSC.

Precies in die week vond er een door de Stichting NCW in kasteel De Wittenburg in Wassenaar georganiseerde conferentie plaats over zingeving en economie. Een van de sprekers was bisschop Ad van Luyn, die in zijn lezing het concept van de Vierde P lanceerde: de Pneuma als uitdrukking van de menselijke waardigheid, die het concept van MVO zou moeten doordesemen. Ik was er direct zeer van onder de indruk en de Vierde P zou nog vaak terugkeren als element van de latere discussies over (I)MVO en duurzaamheid.

Eerste termijn (2002-2005)

De eerste CSC-bestuursvergaderingen in 2002 was ik verhinderd, zodat ik Piet Hein Donner net niet meer als voorzitter meemaakte. Wel kwam hij in juni 2002 bij me langs met twee mededelingen. Ten eerste dat hij binnenkort zou aftreden, omdat hij minister werd in het kabinet-Balkenende van CDA, VVD en LPF en ten tweede dat ik geacht werd penningmeester te worden, omdat dit zo was afgesproken: een onafhankelijke voorzitter met daarnaast een rol voor de drie *founders* van het CSC: voor het CNV het vice-voorzitterschap, voor het NCW dus het penningmeesterschap en het Slotemaker de Bruine Instituut (SBI) met zijn landgoed Zonheuvel in Doorn gastheer en *back office* van het CSC. Ik had er weinig zin in maar zei natuurlijk dat ik het graag zou doen, tegenover Piet Hein kon je niet anders, niet wetende dat ik die functie dertien jaar lang zou gaan vervullen.

Medio 2002 was er het afscheid van Piet Hein in een restaurant in Den Haag. Wat me opviel, was dat hij weliswaar uitbundig en vol lof werd toegesproken door deze en gene maar dat dat op geen enkele wijze materieel werd onderstreept. Na afloop vroeg ik voorzichtig aan de secretaris hoe dit kon maar deze antwoordde onbewogen: *'Dat is hier de gewoonte, je doet het voor de goede zaak, eigenlijk voor Onze Lieve Heer, daar passen geen cadeaus bij.'* Mijn lichte tegenwerping dat Donner toch jaren om niet de kar had getrokken, maakte geen indruk.

Nadien belde ik toch maar met het ook vertrekkende bestuurslid én medezuiderlinge Yvonne van Rooy, die ik al uit mijn Utrechtse studententijd goed

kende, en dat leidde er uiteindelijk toe dat Piet Hein alsnog wat flessen wijn werden bezorgd. *'En niet één fles maar zes mooie'*, zei ik er al wat zelfbewuster bij tegen de secretaris.

Jos van Gennip had met zijn congresnota in 2000 zijn visitekaartje afgegeven en zo kwam ik hem vanaf mijn eerste bestuursvergadering tegen als vaste adviseur van het bestuur. Want Jos was een trouwe man, hij was er zelden niet en altijd bereid iets te doen voor ons CSC. Donners opvolging was inmiddels bekostuofd in de persoon van de mij geheel onbekende Herman Kaiser, die na een korte interimperiode onder leiding van CNV-voorzitter Doekle Terpstra in 2003 aantrad. Hij bleek al gauw een heel goede keuze: een christen-sociale man in hart en nieren, begeistert en van zijn eruditie liet hij bestuur en congres altijd rijkelijk proeven.

Er staat me weinig meer bij van die eerste congressen vanaf 2002 maar dat lag ongetwijfeld aan mij. Rond de jaarwisseling was ik wel altijd een tijdje druk met het opstellen van de jaarrekening en begroting, in goede samenwerking met de boekhouding van het SBI. Een activiteit, die nogal overzichtelijk bleek. We hadden een keurig eigen vermogen van iets van 70K, hoe dat ooit ontstaan was vroeg ik me niet af; de jaarlijkse uitgaven werden keurig gedekt door de contributies, met drie schalen van 1000, 2500 en 5000 euro, alsmede de deelnemersbijdragen voor het congres.

Verder was ik vooral druk in een hyperactieve polder, die al vanaf het Flexakkoord van 1996 een voortdurende stroom aan adviezen, aanbevelingen en akkoorden genereerde maar vanaf 2003 in zwaar weer terecht kwam, culminerend in de grootscheepse vakbondsdemonstratie in oktober 2004 tegen

de prepensioenplannen van het kabinet, die door VNO-NCW in de kern gesteund werden.

Naast het jaarcongres van het CSC was er enige malen per jaar een 'CSC-beraad' met medewerkers van de meeste aangesloten organisaties. Van ons ging Huib Klamer daar trouw naartoe en bracht dan een intern verslagje daarover uit. Op verzoek van Jan Jacob van Dijk, die de leerstoel Christelijk-Sociaal denken aan de VU bekleedde en adviseur van het CSC-bestuur was, schreven Huib en ik een paar jaar later een artikel voor een boekje onder redactie van Jan Jacob over 'globalisering en solidariteit'.¹ Een boekje uit een reeks van enkele jaren, die dan tijdens het jaarcongres werden uitgereikt aan alle deelnemers.

¹ *Globalisering en solidariteit* (in: Jan Jacob van Dijk, 'Verbindend bouwen; over solidariteit en verzorgingsstaat', Kok 2008; p. 119-142).

Tweede termijn (2005-2009)

Per 1 september 2005 werd de Stichting NCW opgeheven. Niet uit gebrek aan belangstelling bij de leden maar juist omdat bezinning op de maatschappelijke functie van het ondernemen inmiddels onomstreden was. Sterker: met de ontwikkeling van het concept MVO in het SER-advies *De winst van waarden* uit 2000 was die alleen maar toegenomen.

Het werk van de stichting werd voortgezet in een nieuwe Stafafdeling Levensbeschouwing & Ondernemen onder mijn leiding, die verantwoordelijk werd voor een nieuwe Klankbordgroep van geïnteresseerde leden. Daarnaast kwam er een Curatorium van gezaghebbende buitenstaanders, dat enkele malen per jaar met voorzitter en directie van gedachten zou wisselen over de maatschappelijke aspecten van het VNO-NCW-beleid. Tot de leden behoorden ook enkele personen met een christelijk-sociale achtergrond, m.n. Ruud Lubbers (die voorzitter werd en bleef tot 2016), Wim van de Donk, Anton Westerlanden en later ook Hans Borstlap.

In de statuten van VNO-NCW werd een nieuw lid toegevoegd aan artikel 2, dat als volgt kwam te luiden:

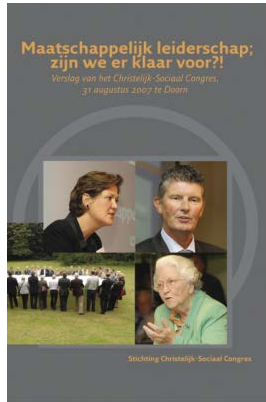
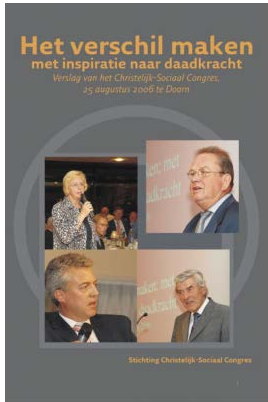
Bezinning op basis van een rijke traditie op levensbeschouwelijk terrein maakt integraal onderdeel uit van de belangenbehartiging. Dit betreft mede bezinning over het vraagstuk van een rechtvaardige sociaal-economische ordening.

Met dit alles kwam wel de vraag aan de orde of VNO-NCW lid kon worden van het CSC, aangezien strikt genomen VNO-NCW geen echte 'C-organisatie' meer was. Ik legde dit open voor aan het CSC-bestuur, dat unaniem en zonder enige discussie besloot om VNO-NCW te verwelkomen. Zoals Herman Kaiser veel later in een interview memoreerde (CSC-jubileumboek 2016, p. 277):

'Ik besef dat ik wellicht in strijd met de letter van de statuten handelde, maar stellig niet in strijd met de geest daarvan. Het is immers niet goed voorstelbaar dat het werkgeverselement zou ontbreken in het werk van de Stichting.'

En zo bleven we lid, ook al waren we eigenlijk een statutair buitenbeentje geworden. Dat dat overigens niet vanzelf sprak, bleek uit het feit dat de FNV met een eveneens deels christelijke achtergrond (NKV), in 1996 was geweigerd als lid van het CSC. Overigens kreeg de FNV wel altijd een uitnodiging om als gast het jaarcongres van het CSC bij te wonen.

Zo brak mijn tweede bestuurstermijn aan.

Als CSC kregen we dat jaar een schat van 75K in de schoot geworpen, namelijk die van het Adriaan Borstfonds, genoemd naar de protestantse werkgeversvoorzitter Adriaan Borst (1937-1962), waaruit projecten met een christelijk-sociale inslag werden gesubsidieerd. Het fondsbestuur besloot om het fonds vanaf 2006 onder te brengen bij het CSC met de verplichting dit nog tenminste 6 jaar lang in stand te houden.

Het CSC-bestuur besloot vervolgens om uit deze middelen jaarlijks een Adriaan Borstprijz ad 10K te verlenen aan een persoon, die zich verdienstelijk had gemaakt voor de christelijk-sociale beweging. De eerste ging naar ondernemer Leendert Bikker, mede-oprichter van het bezinningscentrum 'Zin in Werk' in Vught.

In 2006 werd ik directeur van het Brusselse kantoor van VNO-NCW maar op maandag en vrijdag was ik altijd in Den Haag, waardoor ik de CSC-bestuursvergaderingen doorgaans toch kon bijwonen.

De bestuursvergaderingen vonden van oudsher plaats aan het einde van de middag op het kantoor van telkens een ander bestuurslid, waar dan steevast de schalen met de bekende Hollandse broodjes kaas stonden te wachten. Herman Kaiser hield als Limburger van het goede leven en mede daarom stelde ik voor om voortaan de decembervergadering in de Malietoren van VNO-NCW te beleggen, waar dan een Kerstdiner geserveerd zou worden. Het bestuur ging daar graag op in, in de wandeling werd het al gauw 'het broodje van VNO-NCW' genoemd.

Herman was een bezielde voorzitter, die vast in zijn missie geloofde. Vurig wilde hij van het CSC meer maken dan een congresmachine. Het CSC moest ook maatschappelijk relevant worden en dat kreeg een extra dimensie door de opkomst van de populistische partijen bij de verkiezingen van 2006: de SP won 25 zetels en de net opgerichte PVV 9.

Achter de schermen ontstond in augustus 2007 een beraad tussen Herman, Ruud Lubbers en nog enkelen over de mogelijkheid om het congres een 'missie van Doorn' te laten aannemen met de belofte van het CSC en zijn leden om zich publiekelijk uit te spreken voor een 'inclusieve' samenleving en tegen discriminatie.

De tekst werd lopende het congres gepubliceerd en door Herman zonder verdere discussie of stemming geproclameerd. De rest van het bestuur wist van niets, althans tenminste sommigen, onder wie ik. Herman verontschuldigde zich in de eerstvolgende bestuursvergadering, het was hem ook min of meer overkomen en bij een plenaire discussie over de tekst zou vermoedelijk een pandemonium ontstaan zijn. Het ging ook niet om de letterlijke tekst, waaraan dus niemand formeel gebonden was, maar om het signaal.

Het bestuur legde zich erbij neer, de een met meer en de ander met minder moeite. Ik vond het wel begrijpelijk hoe Herman gehandeld had, mijn sympathie voor hem speelde mee maar ik zei wel dat dit natuurlijk niet nog eens zo kon passeren. Hij liet merken het signaal te begrijpen, was het er zelf ook mee eens dat dit iets eenmaligs moest blijven.

Deze Missie van Doorn bleek overigens later een schot in het duister, hij kreeg geen vervolg en niemand refereerde er nog ooit aan. Dat had ongetwijfeld ook met de korte ontstaansgeschiedenis zonder draagvlak te maken.

Derde termijn (2009-2013)

De verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke voorbereiding van het jaarcongres werd ieder jaar toegewezen aan een ander bestuurslid. In 2011 was het mijn beurt om voorzitter van de congrescommissie te worden, die verder was samengesteld uit een aantal medewerkers van aangesloten organisaties. Het idee was om het congres voor het eerst in het teken te stellen van de Triple P (People, Planet, Profit) en het begrip ‘duurzaamheid’, zoals die steeds meer opgeld deden in ondernemingen. Zelf had ik sinds dat jaar, net terug uit Brussel en na nog een korte periode op Aruba als interim-directeur van onze zusterorganisatie aldaar, als directielid van VNO-NCW tot opdracht om de netwerken van VNO-NCW op dit terrein verder te ontwikkelen. Duurzaam ondernemen werd het nieuwe woord voor MVO, ook internationaal. Bernard Wientjes sprak op het jaarcongres van MVO NL van januari 2012 van een *‘paradigmawisseling’* ten aanzien van het ondernemen, VNO-NCW had definitief de bocht had genomen. Ter ondersteuning daarvan publiceerde VNO-NCW het boek ‘Onze gemeenschappelijke toekomst; een integrale visie op MVO en duurzaam ondernemen’. En daarbij werd ook ingegaan op de spirituele dimensie van MVO, de ‘Vierde P’.

Het CSC-congres 2011 kreeg als titel ‘Schepping en samenleving; een duurzame relatie’. Zo expliciteerden we als CSC voor de eerste keer de duurzaamheidsdimensie van het christelijk-sociaal denken. Dat paste heel goed bij die periode, waarin ook door de krediet- en klimaatcrisis het bewustzijn groeide dat we onmatig waren omgegaan met geld én de aarde.

De congrescommissie besloot ook om een congresboekje te maken met inhoudelijke bijdragen van alle bestuursleden. Zelf wijdde ik deze aan de vraag of het christelijk-sociale denken nog relevant was voor het bedrijfsleven. Mijn antwoord was ja, zoals in het slot van dit boekje uiteengezet zal worden.

2011 was ook het jaar dat het ‘moderne’ CSC 20 jaar bestond. Daarom vroeg de congrescommissie aan Piet Hazenbosch van het CNV om een beknopte CSC-geschiedenis te schrijven, die onder de intrigerende titel ‘... *dat deze perzik naar meer smaakt.*’ werd opgenomen in het congresboek.

En daardoor kwam weer het idee op om het ‘echte’ 25-jarige jubileum van het CSC in 2016 te vieren met een groot congres. Niet een week lang, zoals bij het oprichtingscongres in 1991 en op diverse locaties, die tijd was voorbij, maar dan toch wel een meerdaags congres.

Aldus werd door het bestuur besloten. Herman Kaiser stelde direct Amsterdam voor als plaats waar ooit het congres van 1891 had plaatsgevonden; voortvarend als altijd meldde hij in de Raad van Toezicht van augustus 2011 al dat hij hierover oriënterend met de burgemeester had gesproken. Maar later zou het bestuur besluiten om het jubileumcongres toch maar gewoon op het SBI-landgoed Zonheuvel in Doorn te houden, zoals dat met alle jaarcongressen sinds 2000 het geval was geweest.

Er werd weer een poging ondernomen om het CSC meer inhoud te geven, nu door SOCIRES. Dat kwam met een gedegen nota met het voorstel om een Centrum voor Opleiding, Training en Advies op te richten binnen het SBI met een lichte bezetting, waar de CSC-leden op zouden kunnen terugvallen ter inhoudelijke versterking van de levensbeschouwelijke en maatschappelijke dimensie van hun missie.

Ik was net als Herman Kaiser wel een voorstander van een CSC met wat meer soortelijk gewicht dan enkel een jaarlijks congres. Omdat het VNO-NCW geen uitgesproken opvattingen had op dit punt, had ik daarmee de ruimte om die optie van een ‘zwaarder’ CSC te steunen.

Maar in het bestuur waren er bij enkelen ook wel aarzelingen: was er nu echt behoefte aan zoiets? Van Jaap Smit van het CNV kwam de uitdrukking van het CSC als een ‘haardvuur’, waaraan de leden zich jaarlijks konden warmen, dat was voor hem voldoende. En daarnaast was er natuurlijk de vraag of de leden hiervoor extra contributie zouden willen betalen.

Het bestuur legde het in 2011 voor aan de Raad van Toezicht, die er inderdaad in meerderheid niets voor voelde. Zo strandde na de gesneefde Missie van Doorn een tweede poging om het CSC inhoudelijker te maken. Wel werd een commissie-Kuiper uit de ledenkring ingesteld, met inbreng van SOCIRES, die in

2013 een document 'Deel je bedoeling' uitbracht om de aangesloten te stimuleren intern en met elkaar het debat te voeren over de eigen missie.

Op mijn voorstel als penningmeester besloot het bestuur om de gelden van het Borstfonds vanaf 2013 toe te voegen aan het eigen vermogen, dat daardoor vrijwel verdubbeld werd richting maar liefst 200K.

Dat jaar ging ik bij VNO-NCW na ruim 35 jaar met pensioen, waarbij ik echter het bestuurslidmaatschap van het CSC voorlopig zou voortzetten. Zo ging dat jaar mijn vierde termijn in. Er kwam daarmee wel een einde aan het jaarlijkse 'broodje bij VNO-NCW' tegen de Kerst. Het bestuur besloot om zijn bestuursvergaderingen voortaan 'thuis' te houden op het SBI-landgoed Zonheuvel. Volgens het bestuur moest het daarbij wel een 'sobere maaltijd' worden maar daar trok het SBI zich met zijn à la carte-diner van drie gangen natuurlijk niets van aan – met het 'ijsje van Emile' telkens als hoogtepunt.

De laatste Adriaan Borstprijs werd bij het congres 2013 uitgereikt aan Herman Kaiser, wie anders, ter gelegenheid van zijn afscheid als CSC-voorzitter na 11 jaar onvermoeibare inzet om van het CSC een beweging te maken, die 'in beweging was gekomen', zoals hij in zijn jaarlijkse congresredes placht te zeggen. Over het resultaat daarvan moest hij wel enigszins teleurgesteld zijn, want het CSC hield *au fond* nog steeds niet veel meer in dan een jaarlijks congres, hoe geslaagd doorgaans ook.

Herman had zichzelf als laatste saluut aan het CSC benoemd tot voorzitter van de congrescommissie. Het door hem gekozen congres thema was: 'Ontmoeten met LEV', het Hebreeuwse woord voor Hart. 'beziel ontmoeten' zou je ook kunnen zeggen. Of 'ware verbinding'. Hij vroeg aan zijn bestuursleden en diverse relaties om hun bespiegeling over het thema neer te leggen in een

speciale congresboekje. Zelf greep ik die opdracht aan om iets te schrijven over mijn ontmoetingen met drie spirituele leermeesters, die voor mij met LEV in de meest diepgaande zin van dat woord waren (zie bijlage 1).

Op voordracht van het bestuur benoemde de Raad van Toezicht Josine Westerbeek-Huitink, die o.a. bestuurder van het CNV was geweest, als nieuwe voorzitter. Ik kende haar nog uit die poldertijd en haar affiniteit met het christelijk-sociale denken, zoals de CSC-statuten eisten, stond buiten kijf. Onder de kerstboom van Hotel des Indes hadden we een leuk 'kennismakingsgesprek', waarin we beseften dat er wel wat op de rol stond: naast de gebruikelijke jaarcongressen een speciaal jubileumcongres in 2016 en vooral: hoe verder daarna?

Vierde termijn (2013-2017)

De driehoek CSC-SBI-SOCIRES

Die periode had ik af en toe gesprekken met Jos van Gennip, vaak onder een glas wijn bij hem thuis. Sinds 2011 was ik namens VNO-NCW bestuurslid van het SBI en nu vroeg Jos me om toe te treden tot het SOCIRES-bestuur. We meenden op landelijk niveau een soort driehoek van algemene organisaties te ontwaren, die het christelijk-sociaal gedachtegoed ieder op eigen wijze maatschappelijk wilden versterken: SOCIRES, CSC en SBI.

We ondernamen een poging om meer samenwerking in deze driehoek te realiseren, die in oktober 2014 leidde tot een Centrum voor Ethiek en Samenleving (CEVES) van SBI en SOCIRES. Het CSC sloot zich daar enige maanden later bij aan, waarmee de Commissie 'Deel je bedoeling' kon worden opgeheven.

De toekomst van het CSC (I)

Josine riep eind 2014 een speciale 'heisessie' van het bestuur op het landgoed bijeen om te beraadslagen over de toekomst van het CSC. De discussie leidde tot het verzoek aan Hans Borstlap, voormalig topambtenaar en lid van de Raad van State, om een rapport daarover uit te brengen. Medio 2015 bracht hij zijn rapport uit en lichtte dat toe in het bestuur. Zijn belangrijkste aanbeveling was om het CSC geleidelijk open te stellen voor niet expliciete C-organisaties, die zich echter wel aangesproken voelden door het christelijk-sociale

gedachtengoed. Mede op basis daarvan werden twee bestuurscommissies ingesteld, die eind dat jaar hun rapport uitbrachten.

De *eerste* werkgroep met Emile Lohman als voorzitter boog zich over de governance. Deze werkgroep legde begin 2016 een rapport aan het bestuur voor met pro's en contra's van handhaving van de bestaande stichtingsstructuur dan wel overstappen op een verenigingsmodel met als belangrijkste overweging dat hierdoor de leden van het CSC zich meer betrokken zouden voelen bij 'hun club'. Het bestuur kwam er niet uit, zelf behoorde ik tot degenen die een verenigingsstructuur te zwaar vonden voor een organisatie met een beperkte missie als het CSC.

Een *tweede* werkgroep onder leiding van Wim Kuiper had als opdracht om te bezien hoe het CSC-werk inhoudelijk versterkt zou kunnen worden. De commissie ontwikkelde het idee van een 'Bureau CSC', gefinancierd door extra bijdragen van (grotere) leden, dat het CSC-werk inhoudelijk zou gaan aanjagen en ondersteunen. Het Bureau zou, net als het eerder beproefde 'COTA' ondergebracht worden bij het SBI, waarbij SOCIRES weer de inhoudelijke kant voor zijn rekening zou nemen.

Maar ook deze nieuwe poging om het CSC van meer inhoud te voorzien sneefde om vergelijkbare redenen als het eerdere COTA. In zijn afscheidsrede voor het CSC-bestuur een jaar later, sprak Jos van Gennip begrijpelijk zijn teleurstelling uit over dit *'door mij als dramatisch beschouwde besluit begin 2016: er komt geen krachtcentrale en zeker niet in de vorm van een samenwerking met Socires!'* En ook het CEVES bleek niet levensvatbaar.

Dit alles leidde in het bestuur wel tot de vraag of het CSC na het jubileumcongres nog wel voldoende draagvlak en betekenis zou hebben om een voortgezet bestaan daarna te rechtvaardigen. Maar die vraag zou na het jubileumcongres beantwoord worden, zo werd in de Raad van Toezicht van april 2016 afgesproken. Wel werd alvast een statutenwijziging in het bestuur voorbereid, die ruimte zou gaan bieden aan niet expliciete christelijke organisaties, maar die zich wel mede laten inspireren door het christelijk-sociaal gedachtegoed.

Bij de interne discussie binnen VNO-NCW over de toekomst van het CSC was van begin af aan een belangrijke overweging dat bezinning op de waardendimensie van het ondernemen zonder meer tot zijn missie behoort en dat VNO-NCW als 'polderorganisatie' ook in contact wil staan met de leden van het CSC. Het uiteindelijke schriftelijke standpunt, dat later werd ingebracht in het CSC-bestuur, luidde als volgt:

Standpunt VNO-NCW inzake toekomst CSC

VNO-NCW steunt voortzetting van de Stichting CSC. Dit met als kerndoelstelling het organiseren van een periodiek congres met een bezinnings- en netwerkfunctie ('haardvuurfunctie' naar de woorden van Jaap Smit).

Gelet hierop, zou als nieuwe naam Stichting Christelijk-Sociale Conferentie (CSC) of Stichting Sociale Conferentie (SSC) een goede mogelijkheid zijn. Een congres eens per anderhalf of twee jaar maar dan van wat langere duur en gevarieerder inhoudelijk programma blijft te overwegen.

Een efficiënte inhoudelijke voorbereiding en organisatie van het congres spreekt voor zich, evenals de rol van SBI als 'Huis van CSC'.

Handhaving van de stichtingsvorm ligt voor de hand. Omzetting in een vereniging wordt, gelet op de beperkte missie, niet opportuun geacht.

Ingestemd wordt met de voorgestelde verruiming van art. 1 lid 3 van de statuten. De FNV wordt welkom geheten in dit verband.

Het jubileumcongres (2016): de kracht van verbondenheid

Al enige tijd voor het congres werd de congresnota, geschreven door Jos van Gennip en een aantal door hem uitgenodigde deskundigen, gepubliceerd. Een doorzocht en kwalitatief hoogstaand document met de sprekende titel 'De kracht van verbondenheid'. Een prachtig visitekaartje voor het CSC, een inspiratiebron voor de congresdeelnemers en zeker ook een waardig afscheidssalut van Jos als adviseur van het CSC-bestuur, zoals hij op het eerste congres van 2000 de toon had gezet met zijn nota 'Getto's en pleinen'.

En Piet actualiseerde zijn eerdere geschiedenis van 20 jaar CSC tot een volledige geschiedenis van 125 jaar CSC, doorlopend tot begin 2016, die in één uitgave verscheen met het geschrift van Jos. En met wederom een prikkelende titel: '... dat ge de onhoudbaarheid van den huidigen toestand inziet'.

Van 31 augustus tot 2 september 2016 vond op Landgoed Zonheuvel het jubileumcongres plaats. Twee volle etmalen met binnen- en buitenlandse sprekers, debatten, workshops, een dienst, muziek, ontspanning, maaltijden uit alle EU-lidstaten, wat al niet. De opkomst was hoog, de sfeer bijzonder en de inhoud verrijkend. Terecht werden Josine en bestuurslid Annemarie Hinten, die primair verantwoordelijk waren geweest voor de voorbereiding van het congres, alom geprezen.

Er leek her en der zelfs sprake van een lichte euforie, alsof een nog onbeschreven maar uitdagende toekomst voor de christelijk-sociale beweging in een steeds verder seculariserend Nederland open was gegaan. Om te spreken met de titel van Piets eerdere geschiedschrijving van 20 jaar CSC: het was als een perzik die naar meer smaakte.

Dat laatste gold ook voor de FNV, die op 24 november 2016 een uitvoerig onderbouwde lidmaatschapsaanvraag indiende – maar deze een week later weer aanhield, omdat zij hierover eerst overleg met het CNV wilde voeren. Het bestuur wachtte dit uiteraard af, een delegatie voerde wel informeel overleg met beide partijen.

De toekomst van het CSC (II)

Zo was in december 2016 de tijd rijp om in de Raad van Toezicht definitieve conclusies te trekken over de toekomst van het CSC. De hoofdlijn daarvan was, na alles wat in de jaren daarvoor bediscussieerd was én na dat geslaagde jubileumcongres, duidelijk: doorgaan als CSC onder handhaving van naam, stichtingsvorm en congreslocatie, met als kern het jaarlijkse congres en daaromheen zo mogelijk enkele extra activiteiten. Een haardvuur+, zoals het al gauw ging heten.

De statuten werden zodanig aangepast, dat voortaan ook niet (langer) expliciet christelijke organisaties lid konden zijn, mits zij konden waarmaken hun levensbeschouwelijke opdracht serieus te nemen. Zo was VNO-NCW na ruim 10 jaar dan eindelijk geen statutair buitenbeentje meer.

Bij de financiële afrekening van het congres in het voorjaar van 2017 kon vastgesteld worden dat de congresbegroting vrijwel volledig gedekt bleek door de contributiebijdragen van de leden, van de deelnemers én van een aantal

subsidieverstrekkers. Zo bleef ook het eigen vermogen van het CSC royaal op peil, waardoor vervolgens besloten kon worden om vanaf 2018 tien jaar lang jaarlijks ca 6K beschikbaar te stellen aan aangesloten organisaties, die een project onder CSC-vlag zouden willen uitvoeren.

Het haardvuur+ in de praktijk.

Er was ook bestuurlijk overleg met het Verband van Katholieke Maatschappelijke organisaties (VKMO) over het versterken van de banden tussen beide organisaties, waarbij werd afgesproken dat vertegenwoordigers van beide voortaan als adviseur de bestuursvergaderingen van de andere organisatie zouden bijwonen. En tevens woonden drie bestuursleden, onder wie schrijver dezes, een speciale najaarsbijeenkomst van het VKMO in Rome bij. Dit inclusief een massa-audiëntie van Paus Franciscus in het Vaticaan, waarbij talrijke aanwezigen tijdens de toespraken eerst en vooral bezig waren met het schieten van foto's van de paus met hun smartphones.

SOCIRES besloot in de loop van 2017 om door te gaan als zelfstandige organisatie in het 'post-Jos-tijdperk', met CSC-bestuurslid Wim Kuiper als directeur-bestuurder, en trad direct toe tot het CSC. En de Stichting SBI (waarvan de letters inmiddels stonden voor Samenwerking, Bezinning en Inspiratie) startte de ontwikkeling van een jaarcyclus met bezinningsactiviteiten en ging zich ook verder bezinnen op haar toekomst.

Het CSC verstreekte van 2014-2017 een jaarlijkse subsidie aan het stemmige jaarlijkse Prinsjesdagontbijt in Den Haag, waaraan SBI zich in 2016 organisatorisch en financieel nauw verbond (de naam werd in dat verband aangepast tot Stichting SBI Prinsjesdagontbijt).

Zo lag er in de herfst van 2017 eigenlijk nog maar één onopgeloste kwestie op tafel: kan de FNV nu wel of niet formeel een aangesloten organisatie worden? Een meerderheid van het bestuur zag op zichzelf geen beletsel, gelet op de inhoudelijke intenties van de FNV en mede in het licht van de eerder doorgevoerde statutaire verruiming. Voor mij gold daarbij als extra overweging dat VNO-NCW met alle polderpartners goed wil samenwerken.

Medio augustus deelde de FNV formeel mee dat een lidmaatschap 'op dit moment niet opportuun' werd geacht, als resultante van het overleg met het CNV. Wel wilde men graag op korte termijn bestuurlijk overleg over nadere samenwerking en dit leidde in november tot een aantal goede schriftelijke samenwerkingsafspraken voor 2018-2019, die de Raad van Toezicht vervolgens onderschreef.

In augustus 2017 had intussen het eerste jaarcongres na het geslaagde jubileumcongres plaatsgevonden. Met een zekere vrees bij sommigen dat het in dat licht wel tegen zou moeten vallen. Maar het werd een succes met een goed programma en een thema dat wel heel goed paste bij het christelijk-sociaal denken: 'Op elkaar aangewezen'.

Zo is langzamerhand een CSC met nieuw elan tot stand aan het komen, waarin als voorheen elk jaar het haardvuur wordt opgepookt en daarnaast ruimte is voor invulling van de +.

Rond de jaarwisseling 2017-2018 treden drie nieuwe bestuursleden aan. Annemarie Hinten en Willem Jelle Berg vormden al jaren de jongere generatie (alles is relatief), daar komt vanaf 2018 verdere verbreding in, net als in het vrouwelijk aandeel: maar liefst 5 uit 8, onder wie de nieuwe secretaris. Haar voorgangster Esther Dwarswaard doorstond de bestuurlijke grillen altijd goedgehumeurd en zij zette ook een geheel vernieuwde CSC-website op, kijk daarnaar!

Op naar het 25-jarig jubileum van de Stichting CSC in 2022!

CSC-bestuur per 1 januari 2018

Josine Westerbeek-Huitink (voorzitter)	Jaap Jongejan (SBI)
Willem Jelle Berg (penningmeester) (CNV)	Thijs Tromp (RELIEF)
Eppy Boschma (VNO-NCW)	Loes Ypma (VERUS)
Annemarie Hinten (K.U. Nijmegen)	Esther Brugman (secretaris)

Slot

Is het christelijk-sociale denken (nog) relevant voor het bedrijfsleven?

In de bundel ten behoeve van het CSC-congres 2011, met beschouwingen van alle toenmalige bestuursleden, schreef ik een artikel onder deze titel. Onderstaande slotbeschouwing is een wat uitgebreidere en geactualiseerde versie daarvan.

MVO en duurzame ontwikkeling

De opbouw van de na-oorlogse verzorgingsstaat en de overlegeconomie (SER, Stichting van de Arbeid, bedrijfs- en productschappen alsmede tripartite uitvoering van de werknemersverzekeringen) was sterk mede bepaald door noties uit de christelijk-sociale traditie, zoals m.n. die van wederzijdse ondersteuning en gespreide verantwoordelijkheden.

Hetzelfde gold voor de opbouw van de medezeggenschapsstructuren binnen de onderneming, die in de jaren zeventig een forse impuls kreeg. Sommigen streefden toen naar een centraal gestuurde ‘vermaatschappelijking van de onderneming’. Het NCW zette daar in 1976 het concept van ‘de verantwoordelijke onderneming’ tegenover, gebaseerd op christelijk-sociale waarden: met ruimte dus voor alle betrokkenen bij de onderneming en met oog voor de maatschappelijk de dimensie van het ondernemen.

Toen het planmatige denken definitief passé was, ontstond het concept van ‘maatschappelijk verantwoord ondernemen’ (MVO), zoals uitgewerkt in het SER-advies *De winst van waarden* (2000). In de nieuwe eeuw werd daaraan ook expliciet de internationale dimensie (IMVO) toegevoegd, zowel ten aanzien van het milieu als van mensenrechten en *decent work* in de productieketens. De SER startte in 2008 het IMVO-project, dat tot op de dag van vandaag doorloopt. Noties in dit verband werden ook toenemend vastgelegd in internationale documenten, waaraan ook het Nederlandse bedrijfsleven zich geïnteresseerd heeft, zoals de betreffende OESO-richtlijnen en de VN-richtlijnen voor multinationale ondernemingen uit 2012.

En de jaarlijkse VNO-NCW-Bilderbergconferenties van 2008-2011 waren expliciet gewijd aan facetten van globalisering en duurzaamheid: eerst over ‘Duurzame globalisering’, het jaar daarna over ‘Duurzaam herstel’, dan over ‘Duurzaam succes’ en tenslotte over ‘Nieuwe verantwoordelijkheden’. Uit het (I) MVO-concept ontstond rond die jaren als vanzelf het concept van duurzaam ondernemen. VNO-NCW gaf in 2012 zijn integrale visie in een uitgebreide nota

Onze gemeenschappelijke toekomst; integrale visie op duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen, waarvan de slotzin luidde:²

‘De duurzaamheidstrein maakt steeds meer snelheid. Hij wordt ook langer, voor steeds meer wereldburgers is er plaats. (...) Het gemeenschappelijke doel is het bijdragen aan een duurzame ontwikkeling van de samenleving met als uitgangspunt de menselijke waardigheid. Dat is onze gemeenschappelijke toekomst’

VNO-NCW/MKB-NL 2012

VNO-NCW/EUR 2016

Bedrijfsethiek

Al eind jaren tachtig was *bedrijfsethiek* opgekomen als nieuwe wetenschap met Henk van Luik als eerste bekleder van een leerstoel aan nota bene de *businessschool* Nyenrode. Daarover werd in eerste instantie in VNO-kring nogal eens wat lacherig gedaan maar Van Luik wist het vak door een stroom aan publicaties, lezingen en conferenties steeds meer aanzien te geven. De SER schreef ook al in zijn oeradvies over MVO (pagina 30-31): *‘De persoonlijke ethiek van een ondernemer ... kan ook een diepere behoefte aan zingeving, aan spiritualiteit weerspiegelen’*.

² *Onze gemeenschappelijke toekomst; integrale visie op duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen* (2012) (met Engelse samenvatting). Op eigen titel schreef ik over het gedachtegoed van die nota *Op onze gemeenschappelijke toekomst; dansend op weg naar Rio* (in: Hardjono & Markus (red.), ‘Perspectieven op MVO.NL; MVO in turbulente tijden’; 2012.

De bedrijfsethiek leek in de nieuwe eeuw steeds meer op te gaan in of althans overschaduwd te worden door het concept MVO/duurzaamheid. Maar het lijkt weer terug te komen als zelfstandige invalshoek in het MVO-debat, met name als de vraag naar de persoonlijke ethische verantwoordelijkheid van de leider. VNO-NCW is sinds 2011 mede-organisator en –financier van de jaarlijkse Henk van Luiklezing en in oktober 2016 werd samen met de EUR de nota *Leiderschap in ethiek* gepubliceerd. En begin 2017 startte het Platform Integriteit & Bedrijfsethiek, gevestigd op het SBI-Landgoed Zonheuvel in Doorn.

Next Level

De doelstellingen van de VN-Klimaatconferentie van Parijs van eind 2015 zijn leidinggevend geworden voor zowel de Nederlandse overheid als voor het bedrijfsleven, in het besef dat een duurzame en uiteindelijk dus circulaire economie slechts gerealiseerd kan worden door intensieve verbinding tussen de innovatieve kracht van bedrijven en de faciliterende mogelijkheden, financieel en regeltechnisch, van de overheid. En gepaard daaraan is er het besef dat duurzaamheid ook een sociale dimensie heeft: arbeid moet niet alleen voor het milieu maar ook voor de degene die de arbeid verricht versterkend zijn: het is in feite het concept van *employability* dat al in de jaren negentig opkwam.

Eind 2015 stelden de Verenigde Naties zeventien Sustainable Development Goals (SDG's) vast, een unieke wereldagenda voor het beleid op alle niveaus, ook nationaal.

In juni 2016 lanceerde VNO-NCW zijn meerjarig programma *NL Next Level: een nieuw perspectief voor Nederland*. Een analytische en kwantitatief uitvoerig onderbouwd pleidooi voor een meerjarig en consistent investeringsprogramma van bedrijven én overheid, gericht op welvaart, duurzaamheid en welzijn voor iedereen, waarbij groei en geld geen doel maar middel zijn:

‘Ons Next Level programma heeft een hogere ambitie dan het realiseren van louter meer economische groei. Groei is ook geen doel op zich, maar een middel om de samenleving te verbeteren.

(...)

Een welvarender samenleving neemt ook gemakkelijker afscheid van ziekmakende intolerantie en xenofobie. Welvaart kan heel goed breed gedeeld worden met kansen voor een ieder, zoals bij uitstek Nederland heeft laten zien. Welvaart kan ook alleen maar duurzaam zijn. Wij zijn van mening dat Nederland een leidende positie moet ambiëren in de combinatie van welvaart, duurzaamheid en inclusiviteit (kansen voor iedereen).’

Precies op de dag van publicatie was er een laatste vergadering van het CSC-bestuur vòòr het jubileumcongres. Ik deelde het document daarom graag uit aan mijn medebestuurders, die in een eerste reactie wel waardering uitspraken voor deze benadering, Willem Jelle Berg van het CNV (die medio 2015 het penningmeesterschap had overgenomen) zei op zijn Gronings dat het voorwaar '*minder had gekund*' ...

En enige maanden later publiceerden VNO-NCW en Global Compact Nederland een uitgebreide nota onder de titel *Agenda 2030* over de betekenis van de voor het bedrijfsleven relevante SDG-doelstellingen (zie bijlage 2).

Die inherent maatschappelijke functie c.q. doelstelling van het ondernemen leidt ook tot de noodzaak om met meer stakeholders in de maatschappij dan ooit samen te werken. De polder met zijn tripartite samenspel van overheid en sociale partners was is overzichtelijk in vergelijking met het complexe multipartite overleg van de postpolder anno 2018, waarbij er dus vele spelers zijn en de opstellingen telkens wisselen.

Partnerschappen, die niet toevallig ook de laatste SDG-doelstelling vormen. En ook de VNO-NCW-Bilderbergconferentie 2012 was niet toevallig gewijd aan het thema 'Vitale Verbinding' en die van 2013 aan 'Vernieuwende partnerschappen'.

Overzicht netwerken VNO-NCW op het terrein van MVO/duurzaamheid (niet-limitatief)

- samenwerking met MVO Nederland/De Groene Zaak
- secretariaat Nederlands netwerk van Global Compact

- lidmaatschap SER-Commissie IMVO
 - regelmatig overleg met MVO Platform (koepel van 40 ngo's)
 - regelmatig overleg met Raad van Kerken
 - op verduurzamingsterrein in brede zin: Stichting Natuur&Milieu en Initiatief Duurzame Handel; lidmaatschap Dutch Sustainable Growth Initiative (2012); Platform Biodiversiteit & Bedrijfsleven met IUCN-NL, Springtijforum op Terschelling (de 'groene Bilderberg'), Earth Charter Nederland
 - op OS-terrein overleg met PARTOS (koepel van 100 ngo's)
 - op juridisch terrein met World Legal Forum (WLF)
 - migratie: The Hague Process for refugees and migration (THP)
 - corruptiebestrijding: Transparency International
 - zingeving/bezinning/ethiek: Bureau InnerSense, expertisecentrum SOCIRES, conferentie- en bezinningsoord SBI, managementcentrum De Baak, mede-organisator jaarlijkse Henk van Luik-lezing
 - Curatorium en een Klankbordgroep levensbeschouwing & ondernemen met ook externe relaties; jaarlijkse VNO-NCW-Bilderbergconferentie; publicaties, symposia en kwartaalbijeenkomsten ('Broodje B') met externe relaties
 - bestuurslidmaatschap Stichting Christelijk-sociaal Congre
-

Dit alles maakt helder dat klassieke christelijk-sociale noties, zoals gespreide verantwoordelijkheid, inclusiviteit en rentmeesterschap in de vorm van MVO c.q. duurzaam ondernemen ook de kern van het vrije ondernemerschap bereiken.

BIJLAGE 1

Drie in Een; over mijn ontmoetingen met spirituele leermeesters

Herman Kaiser vroeg bij zijn afscheid als CSC-voorzitter in 2013 aan alle bestuursleden en diverse relaties om voor de artikelenbundel 'Ontmoeten met LEV' een bijdrage te leveren over een ontmoeting, die voor betrokkene doortrokken was met LEV, het Hebreeuwse woord voor 'Hart'.

Hierbij mijn beschouwing van toen met enige lichte aanpassingen.

In Zijn licht zien wij het licht

Psalm 36 vers 10

Ik ben het licht boven alles. Ik ben alles

Evangelie van Thomas, 77

Alles is Licht

Giordano Bruno (1548-1600)

Niemand kan zonder leermeesters. In je baby- en kleutertijd zijn dat bij je ouders, later komen daar de leraren bij, die je meemaakt tijdens je schoolperiode. Na de schooltijd zijn er de leermeesters uit je werkzame leven. En, zo wordt wel gezegd, als je dan nog niets hebt geleerd, zal het leven zelf je leren. Maar dat is doorgaans wel de hardste leerschool.

Het is dus beter te leren, naar leermeesters te luisteren, op ieder terrein. Eigenlijk willen we ook niet anders, vaak onbewust zijn we op zoek naar voorbeelden, die ons wat te bieden hebben, aan wie we ons willen overgeven.

Het probleem is echter dat we ons heil vaak zoeken bij valse leermeesters. Dat geldt tegenwoordig voor allerlei soorten helden: van sport- tot televisie- en politieke helden. De media spelen daarin een grote rol, deze bepalen in hoge

mate het publieke oordeel over al deze figuren – en dat kan heel snel wisselen. Het rituele geklaag over de funeste rol van de media maskeert dat we daarmee eigenlijk over onszelf klagen: we zijn amechtig op zoek naar bevestiging, identificatie. We snakken naar ontmoetingen, die alles anders maken, die ons bevrijden van ons kleine ik met zijn zorgen en frustraties, die ons zin in het leven geven – en zijn dan vervolgens weer teleurgesteld als die ander dat alles niet geeft.

Dit alles geldt natuurlijk ook op het spirituele terrein. In mijn katholieke jeugd in Tilburg was er de godsdienstles op school en de kerk, met zijn sacramenten en de verkondiging van het woord van Jezus als de ultieme leermeester. Die katholieke opvoeding heeft bij het eerste zaadje gepland van een besef dat er iets is dat groter is dan onszelf en dat we van dat grotere een deel vormen.

In de oosterse tradities worden leermeesters vaak 'guru' genoemd. Op een of andere wijze is deze term nogal besmet in het westen, deels ook omdat er natuurlijk ook op spiritueel terrein tal van valse leermeesters/guru's zijn. Maar het is gewoon Sanskriet voor: degene die je van het donker naar het licht brengt. De echte leermeester zoekt niet naar leerlingen die hij kan leiden maar verwijst leerlingen als het ware terug naar het Licht van hun ware aard. Wat kan er mooier zijn dan dat?

Hij leidt je uit de duistere deelidentificaties, waarvan er zo oneindig veel voorhanden zijn: ik ben een man, vrouw, socialist, gelovige, dom, intelligent, mislukt, geslaagd enz. enz. Dat zijn alle hoogstens deelwaarheden, relatieve waarheden en dat zijn ten diepste onwaarheden.

Want je echte Identiteit is onveranderlijk, eeuwig en dus waar. Dat is waar de leermeester telkens weer naar zal verwijzen, als je je onderwerpt aan zijn onderricht, als de dorst naar Waarheid onlesbaar is geworden, de nood te hoog.

Ten diepste is er alleen Dat wat onbenoembaar is. Het is datgene waaruit alles voortkomt en waarin alles verschijnt. Daarom is het met ons verstand fundamenteel onkenbaar. Het kleinere kan het grotere nooit kennen. Het grote geluk is echter dat wij als mensen ons daarvan bewust kunnen worden. Wij zijn niet ons 'kleine ik' maar het grote, ondeelbare Ik van Bewustzijn (Kennendheid) zelf, van Dat.

Zelf mocht ik in de jaren negentig twee leermeesters in de non-duale directe Eenheidsleer (Advaita Vedanta) ontmoeten. Advaita is Sanskriet voor non-duaal, Vedanta betekent het einde van de kennis van de Veda's. Oftewel het realiseren van de Eenheid, voorbij de mentale kennis van de tegengelen. Zij wezen mij telkens weer de weg, onverbidde en tegelijk met mededogen. Ik

noem ze hier in dankbaarheid: Ramesh Balsekar, een bankier uit Bombay en de Rotterdammer Alexander Smit, beiden weer leerlingen van de grote Sri Nisargadatta (=Geschenk van het Absolute) Maharaj. 1)

Mijn ontmoetingen met hen waren waarlijk ontmoetingen met LEV, in de meest directe zin van het woord. Ze hamerden ieder op eigen wijze voortdurend op het illusoire karakter van het (kleine) ik, dat niet meer is dan een *'body-mindmechanism'*. Er is slechts Bewustzijn, het Ene waaruit en waarin alles voortkomt, tot en met het kleine ik. En omdat het Ene non-duaal is, kan het niet 'iets' zijn buiten 'mij' maar kan het door middel van ons verfijnd lichaam-geest-mechanisme tot Bewustzijn van zichzelf komen. Dat is het echte, ware Ik.

We noemen het Zijn, God, Dat, Licht, Absolute, Bewustzijn, Niets, Bron, Liefde, Hart, Geest of wat dan ook. Alle woorden zijn *verwijzingen (pointers)* naar het Onuitsprekelijke. En dat Ene bepaalt ook de *waardigheid* van de mens als de drager, de belichaming van het besef daarvan.

De hele wereld is tijdelijk en in die zin fictie (gemaakt), illusie. De wereld is letterlijk de-gedachte-wereld. Een verlengstuk van de zintuigen, bijgehouden door herinnering/mind. Het Universum is het Ultieme Plot, waarin Bewustzijn een spel met zichzelf speelt (en ook dat is slechts weer een verwijzing, een *pointer* naar het Mysterie).

Vanuit het gezichtspunt van de leermeester is er helemaal geen verschil met de leerling. Immers, beiden zijn louter gemanifesteerd Bewustzijn. De realisatie daarvan kan met recht de ware Ontmoeting met LEV genoemd worden, een ontmoeting in het Hart van het bestaan. Dan trekt het duister van alle deel-identificaties weg, dan is er weer licht.

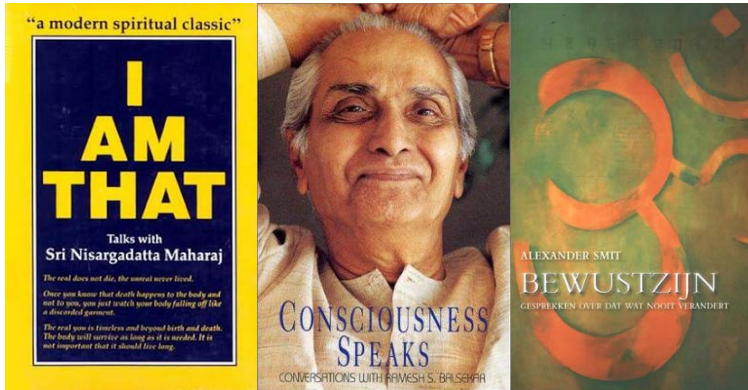
1) Ramesh Balsekar (1917-2009) ging na zijn pensioen in de leer bij zijn stadsgenoot Nisargadatta (1897-1982), Alexander Smit (1948-1998) nog voordat hij dertig was. Deze 'lineages' door de eeuwen heen, waarbij een leerling de opdracht om te gaan onderrichten verkrijgt van zijn leermeester, waarborgen de zuiverheid daarvan.

Het beroemde boek met transcripties van Nisargadatta's teachings uit de jaren zeventig luidt: *I AM THAT* (door Altamira in 2015 opnieuw uitgebracht in vertaling). Ook van de teachings van Ramesh en Alexander werden in de jaren tachtig en negentig diverse transcripties gepubliceerd in boekvorm, Ramesh schreef daarnaast ook zelf diverse boeken. Zelf schreef ik over c.q. geïnspireerd door mijn ontmoetingen met hen:

- *'Maak ik mijzelf duidelijk?'; uitspraken van Alexander Smit* (tijdschrift Inzicht november 2005)
- *Veel verhalen, een werkelijkheid* (tijdschrift Zens, mei 2007; p. 56-61)
- *Leiderschap is meesterschap* (Brigitte van Baren (red.), 'Sprankelende stilte', Asoka 2008)
- *De Zin in Samen* (in: Bilderbergnota 2013 'Vernieuwende partnerschappen')
- *Drie in Een* (in: artikelenbundel 'Ontmoeten met LEV'; CSC 2013)
- *De Vierde P: pointer naar Dat wat we zijn* (in: Walther Burgering (red.), 'De weg van de

dialogoog': liber amicorum voor bisschop Ad van Luyn; Kok 2016)

- *A common future, sustainable development corporate social responsibility* (in: Collana UCID - Libreria Editrice Vaticana 9, december 2013)

BIJLAGE 2

VNO-NCW/MKB NL/Global Compact NL, **Agenda 2030; Global challenges, Dutch solutions (2017)** (voorwoord)

Deze nota in oktober 2017 uitgebrachte nota schetst de toepassing van de voor het Nederlandse bedrijfsleven relevante SDG's richting 2030.

Global Compact (2000) is een wereldwijd 'UN-principle-based framework for businesses, stating ten principles in the areas of human rights, labour, the environment and anti-corruption. Under the Global Compact, companies are brought together with UN agencies, labour groups and civil society.' Het secretariaat van de Nederlandse afdeling daarvan wordt sinds 2007 beheerd door VNO-NCW.

In deze bijlage gaat het uitgebreide voorwoord van de nota.

Global

challenges,

Dutch solutions

Agenda 2030

Voorwoord en aanbevelingen voor de toekomst

In New York, Rome en Parijs zijn in 2015 belangrijke stappen gezet op weg naar duurzame ontwikkeling. In september van dat jaar ondertekenden leiders van 193 landen in New York de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (SDGs) zoals opgenomen in de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling. En in december 2015 werd in Parijs het Klimaatakkoord ondertekend.

Nederland heeft de SDGs en het Klimaatakkoord met overtuiging ondertekend. Voor de ondernemersorganisaties VNO-NCW en MKB-Nederland en het Nederlandse Netwerk Global Compact vormen de Sustainable Development Goals dé wereldagenda tot en met 2030. De SDGs brengen vraagstukken op die we moeten aanpakken om als economieën, bedrijven en samenlevingen te functioneren. Om de doelen te bereiken, hebben we minder dan 5000 dagen te gaan. *Daarom: aan de slag!*

Goede vooruitgang is geboekt met de Millennium Development Goals, de voorganger van de SDGs. Maar de SDG doelstellingen zijn bijzonder ambitieus. Enerzijds vanwege de doelen in zichzelf. Anderzijds omdat realisatie vraagt om een sterke en mondiale

samenwerking. De uitdagingen zijn groot: neem het voedselvraagstuk, de behoefte aan schoon drinkwater, leefbare steden, banen voor iedereen, het energievraagstuk, de klimaatopgave en de circulaire economie. De omslag is dat niemand deze vraagstukken alleen kan oplossen. Overheden, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en bedrijven moeten het samen doen en elkaar in partnerschappen versterken. Internationale samenwerking is iets waar Nederland goed in is. Die kracht inzetten en verder uitbouwen in eigen land en mondiaal is wat ons te doen staat. Het betekent 'polderen' in optima forma.

Veel doelstellingen vragen een fundamenteel andere aanpak, een systeemverandering. Dat sluit aan bij de gedachte achter NL Next Level: het perspectief van de ondernemersorganisaties voor de toekomst van Nederland. Gericht op het creëren van lange termijn waarde en banen.

De SDGs hebben impact op ondernemingen en ondernemingen hebben de impact om de doelen te halen. Ondernemers in Nederland hebben veel in huis om bij te dragen aan de realisatie van de SDGs. Sterker nog, dat

doen ze ook al volop. Naar aanleiding van een verkennende uitvraag aan de achterbannen van de verschillende ondernemersorganisaties over hun ervaringen en inspanningen op het gebied van de SDGs, kwam een stortvloed van spontane reacties binnen. Die positieve energie en prachtige praktijkervaringen willen we graag delen om daarmee ook andere ondernemers en partijen te inspireren en hen te stimuleren de SDGs in de praktijk te operationaliseren en onderdeel te maken van hun wereld.

De brede herkenning is niet vreemd. De SDGs sluiten aan bij het DNA van Nederlandse ondernemers en Nederland. Niet wachten, maar doen. Illustratief is onze diepe kennis op bijvoorbeeld het gebied van water, wat we vanuit een noodzaak uitgebouwd hebben tot een grote kracht. De structuur van de Nederlandse economie, de oriëntatie van ondernemingen op duurzaamheid en de internationale ketens leggen de basis voor een goede aansluiting bij de SDGs.

Ondernemers richten zich vanuit een waardengedreven motivatie op maatschappelijke opgaven en waardecreatie voor alle belanghebbenden. Voor

inclusief en duurzaam ondernemen en het realiseren van de SDGs bestaat geen blauwdruk. De grote diversiteit in bedrijven en productketens brengt met zich mee dat bedrijven verschillende accenten leggen en eigen passende prioriteiten stellen bij het verduurzamen van hun productieprocessen, producten en diensten over de gehele waardeketen. Wat bedrijven allemaal gemeen hebben, is dat zij ernaar streven toegevoegde waarde te scheppen met relatief minder gebruik van grondstoffen en energie, een lagere belasting van het milieu en betere sociale condities. Hun blik is naar buiten en op de toekomst gericht. Dat motiveert om samen te werken aan de realisatie van de SDGs: een duurzamere wereld met kansen voor iedereen.

Waar de focus van de SDGs ligt op 2030, zijn er nu al een aantal stappen te zetten om de inzet van bedrijven aan de SDGs verder te versterken:

1. Maak SDGs breder bekend en biedt daarmee handelingsperspectief

Er is veel steun voor de SDGs bij bedrijven, toch is nog lang niet iedereen ermee bekend. Gerichte informatie, met name toegesneden op het mkb, kan het bewustzijn over de kansen van de SDGs verder vergroten. Eerder is op die manier ook een versnelling in MVO gerealiseerd. Hier kan de overheid een actieve rol pakken, in samenwerking met maatschappelijke partijen die al diverse initiatieven hebben opgezet.

2. Focus op de internationale context en belang van de SDGs

De SDGs binden ieder land. Ook Nederland en daar zijn op het gebied van klimaattransitie of diversiteit bijvoorbeeld zeker uitdagingen. De grootste winst ligt in de kwetsbare delen van de wereld. Nederland is een relatief klein land met een open, internationaal gerichte economie. Voor de realisatie van de SDGs zijn het nationale en internationale perspectief onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat vraagt een gelijk speelveld en een brede focus die bijvoorbeeld de inzet op *global challenges, dutch solutions* in het topsectorenbeleid versterkt.

3. Kies voor een consistent beleid

Om strategische beslissingen te kunnen nemen, moeten ondernemers weten waar ze aan toe zijn. Consistent beleid over een langere periode draagt daaraan bij en bevordert een stabiel ondernemersklimaat ten gunste van realisatie van de SDGs.

4. Investeer in koploperposities

Er is meer ruimte nodig voor experimenten, doorbraakprojecten en onderzoek- en innovatiemiddelen. Met een gezamenlijke inzet én investeringen in onderzoek en innovatie door bedrijven, onderzoekers en de overheid kunnen er transities ontstaan waarin Nederland écht het verschil kan maken (zowel economische, wetenschappelijke én maatschappelijke impact). Voedsel, water, gezondheid en circulariteit komen daar zeker voor in aanmerking, maar ook een toppositie in sleutel technologieën is

van cruciaal belang. Zo gaan vernieuwing en groei hand in hand.

5. Maak een Deltaplan energie en klimaat

Een Deltaplan gericht op een CO₂-neutrale economie in 2050 met langjarige internationale Europese doelstellingen voor klimaat en energie zorgt voor een stabiel investeringsklimaat, een gelijk speelveld en de totstandkoming van een mondiale CO₂-prijs voor een internationaal level playing field. Ook kan het Deltaplan (doorbraak)projecten op het terrein van de gebouwde omgeving, mobiliteit/ transport, circulariteit, industrie, energieproductie en een schone en zuinige agrosector bevorderen. Door het recent gesloten grondstoffenakkoord tussen rijksoverheid, VNO-NCW en MKB-Nederland en maatschappelijke organisaties ter hand te nemen, worden schaarser wordende grondstoffen steeds meer en hoogwaardig hergebruikt in plaats van na gebruik als afval uit de kringloop te verdwijnen.

6. Pak door

In eigen land zullen een aantal vraagstukken autonoom niet in het gewenste tempo tot een omslag leiden. Recent ingezette trajecten zoals de participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, duurzame inzetbaarheid en het aanjagen van meer vrouwen aan de top moeten we voortzetten. Ook waar het gaat om digitalisering en een leven lang leren is een grote impuls nodig.

7. De overheid als launching customer

Overheden kunnen groene innovaties en duurzame/circulaire inkoop stimuleren door hun inkoopvolume als kracht te gebruiken. De focus ligt nog te vaak op de laagste prijs of bureaucratische procedures. Er zou meer naar kwaliteit moeten worden gekeken, daar waar dat ook echt toegevoegde waarde heeft. Bijvoorbeeld door in gunningscriteria waarde toe te kennen aan een langere levensduur, toepassing van secundaire grondstoffen of minder energieverbruik over de levensduur van een product.

8. Pak hulp, handel en investeringen integraal aan

Krachtige samenwerking in de EU en ook mondiaal vraagt een gelijk speelveld en een sterk en open vestigingsklimaat. Dit bevestigt de noodzaak van een geïntegreerde aanpak van hulp, handel en investeringen, ook via publiek-private samenwerking, met het oog op de grote opgaven op het gebied van veiligheid, klimaat en internationale stabiliteit. Dit vraagt naast de aandacht voor de minst ontwikkelde landen om een bredere perspectief met daarbij bijvoorbeeld ook voldoende aandacht voor exportfinanciering zodat bedrijven ook beter in de gelegenheid worden gesteld hun bijdrage elders in de wereld te leveren. Inzet in Nederland op de financieringsinstelling Invest NL hoort daar ook bij.

9. Maak een (investerings) agenda voor Afrika

Voor de landen rondom de Middellandse Zee is meer inzet nodig gericht

op stabiliteit in die regio en de opvang en ontwikkeling van vluchtelingen. Ten diepste – en dat sluit ook beter aan bij de SDGs – moet het probleem worden aangepakt met een brede investeringsagenda inclusief het faciliteren en stimuleren van private investeringen in en voor Afrika. Verder moet blijvend worden ingezet op innovatie bij noodhulp, zoals in gang gezet via de [Dutch Coalition on Humanitarian Innovation](#).

10. Maak van handelsverdragen een race to the top

Het maatschappelijk debat over handels- en investeringsverdragen is volop gaande. De uitdaging is om het bevorderen van internationale handel en het beschermen van publieke belangen elkaar te laten versterken. Het SER-advies over het Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) van april 2016 is daarin een waardevolle leidraad. Het advies benoemt de zorgen én de waarborgen die een handelsverdrag moet bevatten om publieke belangen te beschermen.

Nog minder dan 5000 dagen te gaan!

Hans de Boer, voorzitter VNO-NCW

Michaël van Straalen, voorzitter

MKB-Nederland

André van Heemstra, voorzitter Global

Compact Netwerk Nederland (GCNL)